

Frikøb af toppen eller bunden

Skrevet af: **Anders Lundkvist** | Offentliggjort: 01. maj 2009

Indtil nu har det overvejende mønster i både USA og EU været at de finansielle institutioner er blevet frikøbt ('bailed out'), ved at det offentlige har dækket tabene eller overtaget risikoen. På det punkt synes Obama ikke at have gjort nogen forskel.

Det er jo ikke specielt retfærdigt, at banker etc. kan beholde profitten, når det går godt, og kan sende regningen videre til skatteyderne, når det går skidt.

Den indlysende politik ville i stedet være at det offentlige som modydelse inddrager den fremtidige profit, hvilket i realiteten ville betyde at disse institutioner ophører med at være private. Eller at man går tilbage til det tidligere system, hvor bankerne er så gennemregulerede (maksimal rente, kontrol med udlån osv), at de store, systemtruende tab undgås; det ville være et slags 'offentligt-privat partnerskab'. Endelig kunne politikerne tænke innovativt og faktisk virkeliggøre markedsøkonomien på dette område, ved at opbryde de store oligopolier (i Danmark Danske Bank's næsten-monopol), så vi kunne få en sund konkurrence mellem et utal af mindre finansielle institutioner; dette burde være en hjertesag for især Venstre's politikere. Derved ville ingen være 'too big to fall', og frikøb derfor ikke påkrævet.

Det er muligt at den egentlige finanskriser er ved at være overstået. Aktiekurserne er steget betydeligt i den sidste halvanden måned. Dog kan kritikere som Per H. Hansen i sin blog i Børsen påpege at de fine regnskaber fra banker etc. i høj grad skyldes kreativ bogføring. Vi skal heller ikke glemme a) at kursstigningerne måske mindre afspejler økonomiske forbedringer end at det nu synes rimeligt sikkert at staten overtager tab, at stigningerne altså er kapitalejernes tillidserklæring til Obama, eller b) at den realøkonomiske krise - ikke mindst i de fattige lande - fortsat buldrer løs. Dow Jones måler ret præcist kapitalens sundhedstilstand, men dette er ikke automatisk det samme som befolkningernes økonomiske sundhedstilstand, fx er det velkendt at fyringer normalt er godt for aktiekursen, fordi det betyder lavere omkostninger. Og i dag - 29/4 - kom der skrækkelige nyheder om at USA's BNP var faldet 6,1% i første kvartal, og så faldt aktierne vel? Næh, de steg et par procent, fordi et analyseinstitut havde fundet ud af at bankernes dårlige lån vil være afviklet ved udgangen af året.

Men den førte politik har med statsgaranti lagt grunden til en ny krise. Kapitalistiske virksomheder er sat i verden for at tjene penge, dvs. maksimere profitten og minimere tabene. Når det nu er blevet slået fast, at det offentlige tager sig af tabene, vil en rationel bank vurdere risiciene ved udlån anderledes. Den vil tage langt større chancer.

Faktisk kan en pæn del af den nuværende krise forklares med at de finansielle institutioner gennem de sidste mange år har lært, at hvis lokummet brænder kommer staten til hjælp; det så vi fx da Long Term Capital Management (der specialiserede sig i meget kort spekulation) blev reddet for en halv snes år siden. Set fra denne vinkel har Citibank, Goldman Sachs etc ikke handlet 'uansvarligt' eller irrationelt, da de kastede sig ud i subprime lån: Profitten var fin og når nu man kunne regne med at staten tog sig af risikoen ... Det var ikke de enkelte banker, men systemet, der var irrationelt.

Kenneth Haar's artikel om den finansielle lobby i EU, i denne udgave af Kritisk Debat, giver noget af forklaringen på, hvordan det kunne komme så vidt. Finanskapitalen kunne langt hen ad vejen selv bestemme reguleringen. Derfor blev den så løs, at bankerne kunne tage enhver risiko og dermed virkeliggøre den bedste af alle verdener, hvor profitten privatiseres og de fleste af de automatiske

tab fra spekulation socialiseres.

Tilsvarende er det velkendt, hvordan finanskapitalen og finansministeriet i USA nærmest er fusioneret. Både Clinton's og Bush's finansministre (hhv. Rubin og Paulson) kom fra Goldman Sachs. Obamas økonomiske hold tyder ikke på en ændring på dette felt. Generelt er den amerikanske politiske proces finansieret af kapitalen, og som bekendt er det den, der betaler for musikken, der bestemmer hvad der skal spilles. Det er ganske enkelt umuligt at føre effektiv politik i USA, hvis man ikke tilgodeser de store selskabers interesser. 'Kapitalistisk demokrati', hedder det, hvor trykket nok skal placeres på adjektivet. Mere end halvdelen af Clinton's 'senior officials' blev senere lobbyister (dvs. mellemmand mellem kapitalen og politikerne) og i 2005 blev 30% af tidligere kongresmedlemmer lobbyister; det var 3% i 1970'erne, så dette kunne tyde på at politikernes underordning under selskaberne er af ret ny dato. Jv. Robert Reich: Supercapitalism, Icon Books, 2008, hvor det også fortælles at Clinton's sundhedsreform faldt i 1994, fordi mange Demokrater stemte imod, hvilket de gjorde fordi deres sponsorer (medicinal- og forsikringselskaber) var imod. De havde ganske enkelt ikke råd til at stemme for.

Hvis man vil forstå, hvad der sker i forbindelse med den økonomiske krise, skal man altså starte med at glemme alt om grådighed og irrationalitet, om at Federal Reserve timede rentepolitikken forkert, at de 'finansielle produkter' blev så komplicerede at ingen kunne gennemskue dem (hvis det var tilfældet, ville ingen bank have købt dem), osv osv. Vi kan trygt regne med at bankerne og de øvrige selskaber havde regnet den nogenlunde rigtigt ud. Men kun 'nogenlunde': Selskaber og fonde er i sigens natur kun mikroøkonomisk rationelle, og summen af 10.000 doser mikrorationalitet kan fint være makroirrationalitet. Og selv om staten tager sig at den store risiko, er der trods alt en del tab, som selskaberne og aktionærerne må tage på sig. Men som sagt kan det være at den del af den økonomiske krise er ved at vende, fx er dividender og bonusser nu oppe på niveauet fra før krisen.

Krisen handler altså ikke om grådighed, uansvarlighed og irrationalitet. Den handler om interesser og magt. Så hvis systemet skal ændres, skal finanskapitalen svækkes. Politikerne må genopstå som varetagere af befolkningernes interesser, gerne ved at underlægge pension og bolig demokratisk kontrol, så disse essentielle fødekanaler for finanskapitalen udtørres. Det sker imidlertid først, når finanskapitalen har demonstreret hinsides al tvivl at den ikke kan regere, så demokratiet må tage over, som et 'default program'.

Den reelt eksisterende krisepolitik handler om at hjælpe finanskapitalen. Hvis den handlede om at hjælpe befolkningerne og økonomien generelt, ville de økonomiske og politiske magthavere i USA og andetsteds ikke have hældt milliarder, eller rettere trillioner, i de finansielle institutioner, for da der stort set ikke blev stillet betingelser er det stadig højst uvist om de kommer ud i økonomien (trods to bankpakker udlåner de danske banker 34 milliarder kroner mindre i dag end for et halvt år siden (1)).

I stedet ville man i USA have frikøbt alle de boligejere, der var kommet i klemme: Det ville have været billigere for skatteyderne, ville have gjort konkret gavn ved at forhindre mange i at gå fra hus og hjem, og ville have betydet at de offentlige penge næsten sikkert straks ville blive brugt og dermed stimulere efterspørgslen i samfundet. Der var lidt snak om en sådan 'bail-out af bunden', men det blev ikke til meget. Citibank, Goldman Sachs og deres politikere foretrak bail-out af toppen, dvs. af dem selv.

Samtidig har der været megen snak - dog ikke helt så meget på det sidste - om de fattige landes problemer med korrupsion, skrøbelig 'governance' i deres virksomheder og manglende sikring af 'ejendomsretten' (dvs. for megen fællesejendom).

Korrupsion er givetvis et stort problem i den fattige verden, men udnyttelse af det politiske system

til at sikre sig økonomiske fordele har et helt andet omfang i USA og EU. I den rige verden er denne praksis imidlertid lovlig og derfor pr. definition ikke korrupsion. Det er forskellen.

Note

¹"Bankernes udlån er faldet med 34 mia. kr., siden det toppede i oktober 2008, viser nye tal fra Nationalbanken. Både lån til privatpersoner og lån til erhverv er dykket kraftigt med henholdsvis 14 og 20 mia. kr. Samtidig ser det ikke ud som om, bankpakkerne har sat gang i udlånslysten. I første kvartal af 2009 er udlånet til private således faldet med 1,9 pct., mens udlånet til erhvervslivet er nede med hele 4,7 pct." (Børsen, 28/4-09).